

mgr Fryderyk Sosnowski
fryderyksosnowski@gmail.com

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

<http://dx.doi.org/10.16926/zdwfsit.19>

Działalność Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w Polsce w okresie rządów Edwarda Gierka

Streszczenie

W opracowaniu omówiono działalność Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM) w Polsce w latach 1970–1980. Początki schronisk młodzieżowych w Polsce sięgają 1926 r., kiedy to powstało Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych. Prekursorami zorganizowanego ruchu schronisk dla młodzieży w Polsce byli krakowscy nauczyciele, których głównym celem było tworzenie taniej bazy noclegowej dla szkolnej turystyki. W latach 70. XX wieku ruch ten był w Polsce silny i dobrze zorganizowany. Zwiększała się systematycznie liczba schronisk i udzielonych noclegów. Towarzystwo, oprócz budowania obiektów noclegowych, zajmowało się kreowaniem, prowadzeniem i obsługą turystycznych tras typowych dla obozów wędrownych młodzieży szkolnej, których w dekadzie Edwarda Gierka co roku przybywało. Każdego roku organizowano zloty młodzieży PTSM. Powszechne stały się szkolne wycieczki sobotnio-niedzielne przygotowywane przy współudziale Towarzystwa. PTSM prowadziło w omawianym okresie szeroką akcję wydawniczą oraz było współorganizatorem Konkursów Współzawodnictwa Schronisk Młodzieżowych. Stowarzyszenie odgrywało także ważną rolę w Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych (MFSM). W Polsce goszczono prezesów MFSM, a wiceprezes Zarządu Głównego PTSM został dwukrotnie wybrany na członka Komitetu Wykonawczego światowej organizacji.

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych, dekada Gierka, turystyka, schronisko

Celem opracowania jest przedstawienie działalności Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w Polsce w okresie rządów Edwarda Gierka. Cezurę początkową stanowi rok 1970, w którym Edward Gierek objął stanowisko I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR). Cezurę końcową wyznacza wrzesień 1980 r., kiedy został odsunięty od władzy.

Do przygotowania pracy zostały wykorzystane źródła drukowane, prasa oraz literatura przedmiotu. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w niniejszym artykule jest analiza źródeł historycznych. Poza tym autor zastosował również metody: indukcyjną, dedukcyjną i komparatystyczną.

Tradycja schronisk młodzieżowych w Polsce sięga lat dwudziestych XX w.¹ Prekursorami zorganizowanego ruchu schronisk młodzieżowych w Polsce byli krakowscy nauczyciele, których główny cel stanowiło tworzenie taniej bazy dla szkolnej turystyki, tzw. punktów oparcia². W rozwoju tego typu turystycznej bazy noclegowej dla młodzieży, poza nauczycielstwem i władzami szkolnymi, ogromną rolę odegrało Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych (PTSM)³.

PTSM zostało utworzone w 1926 r. jako trzecie na świecie po stowarzyszeniu niemieckim (1919 r.) i szwajcarskim (1924 r.)⁴. Do 1932 r. powstało jeszcze 10 innych stowarzyszeń, które 22 listopada 1932 r. w Amsterdamie powołały Międzynarodową Federację Schronisk Młodzieżowych (MFSM)⁵.

W 1926 r. ideę nauczycieli Ziemi Krakowskiej wsparło Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, tworząc wspólnie Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych. Jednocześnie powołano Fundusz Schronisk Młodzieżowych, co pozwoliło założyć pierwsze schroniska młodzieżowe, m.in. w Augustowie, Nowej Słupi, Kaliszu, Morgownikach, Sromowcach Niżnych. W kolejnych latach następował szybki rozwój Stowarzyszenia. W 1931 r. istniało w Polsce już 145 obiektów noclegowych, natomiast w 1939 r. liczba ta wzrosła do 212 schronisk⁶.

Z powodu II wojny światowej działalność Towarzystwa została przerwana, lecz 8 czerwca 1959 r. nastąpiło jego reaktywowanie⁷. Pierwszym prezesem została Zofia Dembińska⁸. Działalność PTSM została zespolona z pracą szkół i placówek oświatowo-wychowawczych⁹. Towarzystwo wspólnie z utworzonym w ówczesnym Ministerstwie Oświaty, Wydziałem Turystyki i Krajoznawstwa, władzami szkolnymi oraz dzięki pomocy finansowej Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki (Centralny Fundusz Turystyki i Wypoczynku) podjęło kontynuację przedwojennej akcji ruchu schronisk młodzieżowych¹⁰.

Podstawę działalności programowej i organizacyjnej PTSM w dekadzie Edwarda Gierka stanowiły: statut PTSM oraz zarządzenie Ministra Oświaty i Przewodniczącego GKKFiT z dnia 30 września 1965 r. w sprawie współdziałania PTSM

¹ Informator PTSM 1975, s. 3.

² „Poznaj Swój Kraj” 1997, nr 427, s. 4.

³ Informator PTSM 1975, s. 3.

⁴ „Poznaj Swój Kraj” 1997, nr 427, s. 4.

⁵ Zob. M. Szpecht, *Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych w roku jubileuszu 70-lecia*, „Lider” 1996, nr 66–67, s. 7–8.

⁶ Zob. J. Gaj, *Dzieje turystyki w Polsce*, Warszawa 2008, s. 74–75.

⁷ Zob. R. Bar, A. Doliński, *Turystyka*, Wrocław 1978, s. 40.

⁸ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 199, s. 3.

⁹ Zob. T. Łobożewicz, G. Bińczyk, *Podstawy turystyki*, Warszawa 2001, s. 30.

¹⁰ Informator PTSM 1973, s. 4.

z organami administracji szkolnej w zakresie szkolnych schronisk młodzieżowych, a także zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego¹¹ z dnia 20 marca 1970 r. w sprawie organizacji i działalności szkolnych schronisk młodzieżowych. Zawarto również porozumienie o współdziałaniu z Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym, Związkiem Nauczycielstwa Polskiego oraz Federacją Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej¹².

Według statutu PTSM głównym celem Towarzystwa było:

- 1) rozwój i budowa schronisk młodzieżowych oraz ich prowadzenie,
- 2) propagowanie i organizowanie turystyki służącej zapoznania młodzieży z historią, przyrodą oraz dorobkiem kulturalnym i gospodarczym ojczystego kraju (§ 7 statutu)¹³.

Przewidzianymi statutem dodatkowymi kierunkami pracy stowarzyszenia były: podnoszenie roli poznawczej i wychowawczej schronisk; organizowanie turystyki, obejmującej tzw. trasy typowe dla 14-dniowych obozów wędrownych i wycieczek sobotnio-niedzielnich; współpraca międzynarodowa wynikająca z przynależności PTSM do Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych; współdziałanie z pokrewnymi organizacjami i instytucjami społecznymi¹⁴; przekazywanie informacji krajoznawczo-turystycznych; opracowywanie i wyznaczanie sieci szlaków turystycznych dla dłuższych wędrówek pieszych, rowerowych, kajakowych itp.¹⁵

W latach siedemdziesiątych XX w. organami naczelnymi Towarzystwa były: Krajowy Zjazd Delegatów, Zarząd Główny, Główna Komisja Rewizyjna i Główny Sąd Koleżeński¹⁶. Siedziba Zarządu Głównego mieściła się w Warszawie przy ulicy Chocimskiej 28. Do 1973 r. prezesem ZG PTSM był Józef Kuran. We wspomnianym roku za niebywałe zasługi w rozwoju Towarzystwa Krajowy Zjazd Delegatów obdarzył go godnością Honorowego Prezesa PTSM¹⁷. Na stanowisku prezesa ZG PTSM Józefa Kurana zastąpił Zygmunt Huszcza. W 1974 r. skład władz naczelných Stowarzyszenia przedstawiał się następująco: Zarząd Główny – Zygmunt Huszcza (prezes), Władysław Czepulis, Henryk Dankowski, Barbara Szczepańska (wiceprezesi), Marek Piekutowski (sekretarz generalny), Eugeniusz Buśko (Skarbnik), Kazimierz Dera, Tadeusz Płoński, Jan Zająć (członkowie Prezydium), Teresa Aleksandrowicz, Czesław Berka, Tadeusz Chylaszek, Kazimierz Denek, Józef Kolbusz, Lech Kosiewicz, Tadeusz Kwiek, Ryszard Łosiński, Krystyna Niewiarowska, Mieczysław Puto, Maria Syrek, Janusz Żmudziński (członkowie Zarządu); Główna Komisja Rewizyjna – Henryk Piotrowski (przewodniczący), Mieczysław Lorek (zastępca przewodniczącego), Arkadiusz Krysiuk, Józef Marcinek i Tadeusz Szy-

¹¹ W 1966 roku Ministerstwo Oświaty przemianowano na Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, a w 1972 roku na Ministerstwo Oświaty i Wychowania

¹² Tamże, s. 5.

¹³ Zob. W. Reczek, *Model organizacyjny turystyki w Polsce*, Warszawa 1977, s. 134.

¹⁴ Informator PTSM 1975, s. 4.

¹⁵ Zob. M. Lewan, *Zarys dziejów turystyki w Polsce*, Kraków 2004, s. 88.

¹⁶ Zob. R. Bar, A. Doliński, *Turystyka*, s. 40.

¹⁷ „Poznaj Swój Kraj”, 1979, nr 231, s. 3.

mański (członkowie); Główny Sąd Koleżeński – Rudolf Auch (przewodniczący), Antoni Worobiec (zastępca przewodniczącego), Tadeusz Wiśniewski (sekretarz), Włodzimierz Koszarski, Zygmunt Walejnis (członkowie)¹⁸.

Jednostkami terenowymi Towarzystwa były oddziały wojewódzkie oraz koła PTSM¹⁹. Koła powstawały głównie w szkołach, ale również na uczelniach wyższych i w zakładach pracy. Zarząd Główny działał poprzez oddziały wojewódzkie, które kierowały kołami PTSM²⁰. W latach 1970 – maj 1975 Towarzystwo posiadało 17 oddziałów wojewódzkich PTSM²¹. Po reformie administracyjnej dokonanej 1 czerwca 1975 r., w szybkim tempie zaczęły powstawać nowe Wojewódzkie Oddziały Stowarzyszenia. W 1976 r. PTSM dysponowało już 49 oddziałami wojewódzkimi w całym kraju²².

PTSM współpracowało w siedemdziesiątych XX w. z wieloma młodzieżowymi i społecznymi organizacjami, takimi jak: Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej, Centralna Rada Związków Zawodowych, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze²³. Działalność Towarzystwa opierała się też na ścisłym współdziałaniu z Głównym Komitetem Kultury Fizycznej i Turystyki oraz Ministerstwem Oświaty i Wychowania²⁴.

Członkom PTSM przysługiwała 25-proc. zniżka za noclegi w schroniskach młodzieżowych. Legitymację członkowską otrzymywało się w oddziale PTSM swojego województwa²⁵. Zrzeszonym w Stowarzyszeniu mogły być osoby pełnoletnie, osoby fizyczne i prawne. Dzielili się one na członków zwyczajnych, wspierających i honorowych. Członkiem zwyczajnym mogła zostać osoba, która złożyła podpisaną deklarację i została przyjęta przez właściwy terenowo Zarząd Koła lub przez Zarząd Oddziału Wojewódzkiego. Działaczem wspierającym mógł zostać ten, kto zgłosił pisemnie chęć popierania Towarzystwa i zadeklarował składkę w określonej wysokości. Godność członka honorowego PTSM nadawał osobie szczególnie zasłużonej dla Stowarzyszenia Krajowy Zjazd Delegatów PTSM²⁶. W działalności Towarzystwa mogła także brać udział młodzież niepełnoletnia. Wymagało to jednak pisemnej zgody rodziców lub opiekunów oraz kierowników i dyrektorów szkół, do której kandydat uczęszczał. Osoby niepełnoletnie miały wszelkie prawa i obowiązki członków zwyczajnych z wyjątkiem prawa wyborczego do władz organizacji oraz głosu stającego na zebraniach Stowarzyszenia. Członkowie zwyczajni byli dzieleni na juniorów (do lat 20, studenci do lat 25) oraz seniorów (powyżej lat 20, studenci powyżej

¹⁸ Informator PTSM 1975, s.29.

¹⁹ Zob. R. Bar, A. Doliński, *Turystyka*, s. 40.

²⁰ Zob. M. Lewan, *Zarys dziejów...*, Kraków 2004, s. 88.

²¹ Informator PTSM 1975, s. 30–179.

²² Informator PTSM 1981, s. 17–168.

²³ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 199, s. 5.

²⁴ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 202, s. 3.

²⁵ „Poznaj Swój Kraj” 1980, nr 234, s. 25.

²⁶ Informator PTSM 1975, s. 8.

lat 25). W 1974 r. opłaty wpisowe i składki roczne zrzeszonych zwyczajnych wynosiły: dla juniora – wpisowe 5 zł, składka roczna 5 zł; dla seniora – wpisowe 10 zł, składka roczna 20 zł²⁷. W 1980 r. opłaty były wyższe: dla juniora – wpisowe 10 zł, składka roczna 5 zł; dla seniora – wpisowe 40 zł, składka roczna 30 zł²⁸.

Członek zwyczajny PTSM posiadał następujące prawa:

- uczestniczenia z głosem stanowiącym w zebraniach Towarzystwa,
- wyboru władz Organizacji i kandydowania do nich,
- wysuwania postulatów i wniosków wobec władz Stowarzyszenia i oceny ich działalności,
- noszenia odznaki PTSM,
- korzystania z ulgowych noclegów w schroniskach młodzieżowych w Polsce i w krajach należących do Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych.

Członek zwyczajny PTSM miał obowiązki:

- przestrzegania postanowień statutu,
- czynnego udziału w realizacji statutowych zadań Towarzystwa,
- podporządkowania się uchwałom i decyzjom władz Stowarzyszenia,
- regularnego opłacania składek członkowskich²⁹.

Od początku dekady Gierka dało się zauważyć znaczny wzrost liczby schronisk PTSM (tabela 1) i podnoszenie ich standardu. Było to możliwe głównie dzięki pomocy finansowej Centralnego Funduszu Turystyki i Wypoczynku (CFTiW)³⁰. Funduszem zarządzał Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, który uchwalał plany wykorzystania środków. Zgodnie ze statutem, podstawowym zadaniem CFTiW było finansowanie budowy, rozbudowy i modernizacji wyposażenia oraz kapitalnych remontów obiektów noclegowych³¹. Do końca 1974 r. dotacje z CFTiW na same tylko schroniska młodzieżowe wyniosły ok. 65 mln zł³². Oprócz wymienionego Funduszu wsparcie finansowe dla schronisk szkolnych i PTSM zapewniały również dotacje z Ministerstwa Oświaty i Wychowania³³.

Tabela 1. Liczba schronisk młodzieżowych (PTSM i szkolnych) w latach 1972–1980

Rok	1972	1975	1978	1980
Schronisk stałych	88	101	133	138
Schronisk sezonowych	778	876	1023	1091
Schronisk ogółem	866	977	1156	1229

Źródło: Informator PTSM 1975, s. 26; „Poznaj Swój Kraj” 1973, nr 171, s. 4; „Poznaj Swój Kraj” 1982, nr 259, s. 29

²⁷ Informator PTSM 1975, s. 9.

²⁸ „Poznaj Swój Kraj” 1980, nr 233, s. 26.

²⁹ Informator PTSM 1973, s. 10.

³⁰ Informator PTSM 1975, s. 4.

³¹ Zob. W. Reczek, *Model organizacyjny...*, Warszawa 1977, s. 134.

³² Informator PTSM 1975, s. 4.

³³ Zob. M. Lewan, *Zarys dziejów...*, Kraków 2004, s. 88.

W połowie lat siedemdziesiątych XX w. zdecydowanie najwięcej schronisk młodzieżowych zlokalizowanych było na terenie województwa krakowskiego (126 obiektów). Dużą liczbę schronisk posiadały też województwa: rzeszowskie (88 schronisk) i poznańskie (81 obiektów). Najmniejsza liczba schronisk znajdowała się w województwach: opolskim (31 obiektów) i katowickim (33 schroniska)³⁴.

Tabela 2. Schroniska młodzieżowe (PTSM i szkolne) w Polsce w 1975 r.

Lp.	Województwo	Schronisk stałych	Schronisk sezonowych	Schronisk razem
1.	Białystok	1	37	38
2.	Bydgoszcz	6	56	62
3.	Gdańsk	5	39	44
4.	Katowice	11	22	33
5.	Kielce	10	44	54
6.	Koszalin	3	35	38
7.	Kraków	9	117	126
8.	Lublin	3	58	61
9.	Łódź	4	32	36
10.	Olsztyn	1	60	61
11.	Opole	2	29	31
12.	Poznań	14	67	81
13.	Rzeszów	1	87	88
14.	Szczecin	2	45	47
15.	Warszawa	5	46	51
16.	Wrocław	18	59	77
17.	Zielona Góra	6	43	49
Ogółem		101	876	977

Źródło: Informator PTSM 1975, s. 26

W latach siedemdziesiątych XX w. PTSM zajmowało się kreowaniem, prowadzeniem i obsługą tzw. turystycznych tras typowych dla obozów wędrownych młodzieży szkolnej. Trasy typowe były trasami wędrówek pieszych, kajakowych i kolarskich na wybranych szlakach, przygotowywanymi przez Oddziały Wojewódzkie PTSM w oparciu o schroniska. Prowadziły przez najciekawsze tereny Polski, służyły obozom młodzieży szkolnej³⁵ na czas 14-dniowej wędrówki³⁶. Trasy typowe były bogate w treści patriotyczne, ideowo-wychowawcze i poznawcze. Świad-

³⁴ Informator PTSM 1975, s. 26.

³⁵ „Poznaj Swoj Kraj” 1973, nr 171, s. 5.

³⁶ Informator PTSM 1973, s. 7.

czą o tym nazwy, np. „Szlak Grunwaldzki”, „Szlakiem Braterstwa Broni”, „Szlakiem PKWN” „Szlakiem Tadeusza Kościuszki”, „Szlakiem walk nad Bzurą”³⁷. Liczba takich tras każdego roku się zwiększała. Przykładowo w 1973 r. Towarzystwo przygotowało 129 szlaków typowych, w których wzięło udział 77,5 tysiąca uczestników³⁸. Rok później liczba tras typowych wzrosła do 132, przeszło nimi łącznie ok. 80 tys. osób zgromadzonych w 3560 obozach młodzieżowych³⁹. W 1977 r. istniało już 187 szlaków, wykorzystanych przed 3664 obozy skupiające 79,2 tys. uczestników⁴⁰. Na rok 1980 przygotowano ponad 200 tego typu tras turystycznych⁴¹. Rezerwacji tras typowych dla obozów wędrownych należało dokonywać w biurach Oddziałów Wojewódzkich PTSM. W 1980 r. koszt rezerwacji dla szkół, organizacji młodzieżowych i terenowych organów administracji państwowej wynosił 500zł, natomiast dla obozu organizowanego przez innego organizatora 1000zł⁴². W województwach: bielskim, elbląskim, gdańskim, jeleniogórskim, krośnieńskim, nowosądeckim, olsztyńskim, suwalskim, szczecińskim i wałbrzyskim termin nadsyłania zgłoszeń rezerwacyjnych upływał 31 stycznia, w pozostałych województwach rezerwacja trwała do 15 kwietnia⁴³.

W dekadzie rządów Edwarda Gierka powszechne stały się wycieczki sobotnio-niedzielne organizowane przez Zarząd Główny PTSM, Oddziały Wojewódzkie Towarzystwa oraz współpracujące z nimi Szkolne Wojewódzkie Ośrodki Krajoznawczo-Turystyczne. Polegały na organizacji dla młodzieży weekendów w wybranych schroniskach młodzieżowych położonych w okolicach ośrodków przemysłowych i dużych miast⁴⁴. Wycieczki sobotnio-niedzielne odbywały się w okresach roku szkolnego od września do czerwca⁴⁵. Zapoczątkowane w 1967 r. przez kilka Oddziałów Wojewódzkich PTSM, stopniowo zyskiwały na popularności i obejmowały coraz większą liczbę młodzieży, schronisk i łóżek. W 1970 r. w akcji wzięło udział większość Oddziałów, natomiast rok później już wszystkie⁴⁶.

Tabela 3. Liczba schronisk, łóżek i noclegów wykorzystanych podczas wycieczek sobotnio-niedzielnich w latach 1970–1974

Rok	1971	1972	1973	1974
Liczba schronisk	74	87	95	103
Liczba łóżek	3946	4255	4691	4850
Liczba noclegów	61 354	69 882	68 248	71 462

Źródło: Informator PTSM 1975

³⁷ „Poznaj Swój Kraj” 1975, nr 199, s. 5.

³⁸ „Poznaj Swój Kraj” 1974, nr 174, s. 3.

³⁹ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 194, s. 8.

⁴⁰ <http://zyrardow.pttk.pl/ptsm/informacje.html>

⁴¹ „Poznaj Swój Kraj” 1980, nr 233, s. 26.

⁴² Informator PTSM 1981, s. 128.

⁴³ „Poznaj Swój Kraj” 1980, nr 233, s. 26.

⁴⁴ Informator PTSM 1975, s. 197.

⁴⁵ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 194, s. 8.

⁴⁶ Informator PTSM 1975, s. 197.

Przygotowując noclegi dla młodzieży, PTSM jednocześnie sporządzało tzw. kąciki krajoznawcze, które prezentowały mapki okolic z oznaczeniem szlaków turystycznych oraz zawierały różnego rodzaju informatory i ulotki dotyczące danej miejscowości. Dla przykładu w 1972 r. było łącznie przygotowanych 716 takich kącików⁴⁷. Towarzystwo dostarczało też wszechstronnej informacji turystycznej w schroniskach⁴⁸.

Tradycją PTSM było organizowanie zlotów Towarzystwa. Pierwszy taki zlot odbył się w 1966 r. w Krakowie i był zarazem spotkaniem Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych. Kolejny zlot odbył się rok później, po czym nastąpiła kilkuletnia przerwa. Od 1972 r. wznowiono akcję zjazdów młodzieży PTSM i odbywały się one corocznie przez całą dekadę lat 70. XX wieku. Zgrupowanie młodzieży PTSM w 1972 r. zgromadziło 38 zespołów, reprezentantów oddziałów wojewódzkich PTSM, na półwyspie „Goła Zośka” nad jeziorem Rospuda. IV zlot w 1973 r. był ponownie wydarzeniem międzynarodowym. Przypadł na pięćsetną rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika. Miejscem spotkania uczestników był Toruń⁴⁹. Piąta tego typu impreza odbyła się w Lublinie w 1974 r., była zorganizowana dla uczczenia XXX-lecia PRL. Wzięło w niej udział ok. 800 uczniów szkół średnich z całej Polski, zgrupowanych w 35 obozach. Rok później uczestnicy spotkali się w Szczecinie-Dąbiu, goszczono wówczas również młodzież szkolną z NRD. VII zlot zgromadził ok. 1200 młodych turystów w Opolu w 1976 r. i przebiegał pod hasłem „Wędrujemy szlakami Powstań Śląskich w roku jubileuszu 50-lecia Ruchu Schronisk Młodzieżowych w Polsce”. Następne spotkanie członków PTSM odbyło się w 1977 r. w Zielonej Górze. 20-osobowe grupy reprezentujące wszystkie województwa wędrowały trasami typowymi PTSM. IX zjazd młodzieży Towarzystwa w 1978 r. w Lesku nad Sanem przebiegał pod hasłem „Poznajmy historię walk o wyzwolenie kraju i utrwalenie władzy ludowej”. X jubileuszowy zlot w 1979 r. miał miejsce w Słupsku, zorganizowany był dla uczczenia XXXV-lecia PRL. Drużyny z 49 województw spotkały się na terenie słupskiego Parku Kultury i Wypoczynku. W 1980 r. członków PTSM gościła Bielsko-Biała⁵⁰.

Dużą popularnością w latach siedemdziesiątych XX w. cieszył się tzw. Konkurs Współzawodnictwa Schronisk Młodzieżowych. Celem organizacji konkursów było zachęcenie kierowników schronisk młodzieżowych do wykazania inicjatywy w zakresie zapewnienia młodym turystom coraz lepszych warunków pobytu w tych obiektach⁵¹. We współzawodnictwie uczestniczyły schroniska stałe, czyli czynne przez cały rok, jak i sezonowe, dostępne w miesiącach letnich. Ocena wyników konkursu odbywała się na podstawie kontroli wojewódzkich i centralnych. Obiekty, które uzyskały najlepsze wyniki w skali wojewódzkiej, były typowane do

⁴⁷ „Poznaj Swoj Kraj” 1973, nr 171, s. 4.

⁴⁸ „Poznaj Swoj Kraj” 1976, nr 174, s. 8.

⁴⁹ „Poznaj Swoj Kraj” 1976, nr 231, s. 20.

⁵⁰ Tamże, s. 21.

⁵¹ Informator PTSM 1975, s. 13–14.

nagród centralnych⁵². Dzięki współzawodnictwu podnoszono poziom usług turystycznych w schroniskach. Zwracano uwagę na dobrą organizację pracy obiektów, na ich stan estetyczny i higieniczno-sanitarny. Akcja współzawodnictwa z roku na rok cieszyła się coraz większym powodzeniem. Liczba schronisk biorących udział w konkursie systematycznie się zwiększała (tabela 4)⁵³.

Tabela 4. Liczba schronisk uczestniczących w Konkursie Współzawodnictwa Schronisk Młodzieżowych w latach 1970–1974

Rok	Schronisk ogółem	Schronisk biorących udział w konkursie			% schronisk biorących udział w konkursie
		stałych	sezonowych	razem	
1970	785	56	305	361	45,8
1971	829	53	373	426	51,7
1972	868	56	415	471	54,2
1973	909	64	455	519	57,1
1974	928	70	493	563	60,7

Źródło: Informator PTSM 1975

PTSM przypisywano ogromną rolę wychowawczą młodzieży. Podczas zjazdów delegatów, zlotów i innych spotkań członków Towarzystwa często podkreślano, że jednym z najważniejszych zadań, stojących przed PTSM jest odpowiednie wychowanie młodych ludzi⁵⁴. Podczas jubileuszu 50-lecia działalności schronisk młodzieżowych w Polsce, który był obchodzony w 1976 r., wypowiedział się na ten temat Wiceminister Oświaty i Wychowania Zygmunt Huszcza, który podkreślił wychowawczą rolę Stowarzyszenia:

Jednym z najważniejszych zadań PTSM jest odpowiednie wychowanie młodzieży [...] Schroniska młodzieżowe powinny być pierwszym, podstawowym elementem kształtowania patriotyzmu [...]. Poznawcze i wychowawcze funkcje turystyki mają na stałe na względzie w swojej działalności wszystkie ogniwa PTSM⁵⁵.

Młodzież często brała czynny udział we wszelkich pracach Towarzystwa. Według danych z końca 1974 r. aż 100 tys. członków – juniorów działało w kołach PTSM oraz współpracowało z komitetami opiekuńczymi schronisk⁵⁶. Komitety tworzone w celu zwiększania opieki społecznej nad działalnością wychowawczą

⁵² „Poznaj Swój Kraj” 1979, nr 214, s. 24.

⁵³ Informator PTSM 1975, s. 13–14.

⁵⁴ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 199, s. 4.

⁵⁵ Tamże, s. 5.

⁵⁶ „Poznaj Swój Kraj” 1976, nr 194, s. 9.

schronisk oraz podnoszenia jakości ich usług. Liczba członków komitetów musiała wynosić minimum 5 osób, nadzór nad ich działalnością sprawował ZG PTSM⁵⁷. Członkowie juniorzy pomagali również w organizowaniu wycieczek, obozów wędrownych i badawczych⁵⁸.

Dla podniesienia poziomu bazy noclegowej PTSM Stowarzyszenie prowadziło w określonych schroniskach działalność doświadczalną (w jednym stałym i jednym sezonowym każdego województwa), mającą na celu udoskonalenie pracy organizacyjnej i dydaktyczno-wychowawczej placówek PTSM. Prowadzono także szeroką akcję wydawniczą, która obejmowała rocznik „Informator PTSM”, kwartalnik „Biuletyn Informacyjno-Szkoleniowy”, informatory turystyczne „Okolice schronisk”, jak i odznaki, plakietki, ulotki, foldery itp.⁵⁹

PTSM było organizacją o dużej renomie za granicą. Towarzystwo należało do Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych. W 1973 r. pod względem liczby schronisk Polska zajmowała I miejsce w świecie, IV w liczbie udzielonych noclegów, a pod względem liczby łóżek III lokatę na 47 zrzeszonych w MFSM stowarzyszeń⁶⁰. O wysokich notowaniach PTSM w światowej organizacji mogą świadczyć słowa przewodniczącego MFSM Belga Pieta Kimzeke: „Muszę stwierdzić z wielką przyjemnością, że wasze szkolne schroniska mogą świecić przykładem gościnności, dobrej organizacji i troski kierowników schronisk o dobre samopoczucie każdego turysty”⁶¹. W 1972 r. na XXIX Konferencji MFSM w Yorku na członka Komitetu Wykonawczego wybrano wiceprezesa ZG PTSM Władysława Czepulisa, któremu w 1974 r. na XXX Konferencji MFSM w Zurychu przedłużono mandat o kolejne dwa lata⁶². W Polsce goszczono prezesów MFSM, H. Bradleya i A. Grassla⁶³. Działalność na polu światowym przysporzyła Stowarzyszeniu wiele sympatii i uznania.

Reasumując, należy stwierdzić, że w latach 1970–1980 nastąpił rozwój działalności Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych. Stowarzyszenie, oprócz budowania młodzieżowych schronisk, zajmowało się kreowaniem, prowadzeniem i obsługą tzw. turystycznych tras typowych dla obozów wędrownych młodzieży szkolnej. W dekadzie Edwarda Gierka tego typu tras co roku przybywało. Ruch schronisk młodzieżowych w Polsce w tym okresie był szczególnie silny. W latach 70. XX wieku PTSM zanotowało najpoważniejsze osiągnięcia w rozwoju bazy schronisk młodzieżowych, w poprawie ich standardu, w jakości ich pracy. Zwiększała się systematycznie liczba schronisk i udzielonych noclegów. Każdego roku organizowano z rozmachem zloty młodzieży PTSM, które przyciągały coraz większą liczbę uczestników. Szczególnie ważną dziedzinę działalności Towarzystwa stanowiła turystyka i krajoznawstwo w środowisku młodzieży szkolnej. W latach

⁵⁷ Informator PTSM 1975, s. 219.

⁵⁸ „Poznaj Swoj Kraj” 1976, nr 194, s. 9.

⁵⁹ Informator PTSM 1975, s. 5.

⁶⁰ „Poznaj Swoj Kraj” 1973, nr 171, s. 4.

⁶¹ „Poznaj Swoj Kraj” 1980, nr 239, s. 19.

⁶² Informator PTSM 1975, s. 7.

⁶³ „Poznaj Swoj Kraj” 1976, nr 194, s. 9.

1970–1980 PTSM było jedną z najważniejszych organizacji społecznych w kraju zajmujących się turystyką młodzieżową. Towarzystwo odgrywało też ważną rolę w Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych. Z drugiej zaś strony można się zastanawiać, czy w omawianym okresie nie mogły zostać jeszcze lepiej wykorzystane tak sprzyjające okoliczności, jak regularne dotacje udzielane przez Centralny Fundusz Turystyki i Wypoczynku, duże wsparcie ze strony Ministerstwa Oświaty i Wychowania, silna pozycja i uznanie w oczach światowej federacji oraz ogromny zapał i zaangażowanie młodzieży.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła drukowane

Informator PTSM 1973, 1975, 1981.

II. Prasa

„Lider” 1996.

„Poznaj Swój Kraj” 1973–1976, 1979–1980, 1982, 1997.

III. Źródła internetowe

<http://ptsm.org.pl/>

<http://zyrardow.pttk.pl/ptsm/informacje.html>

B. Literatura

Bakota D., *Działalność Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych na polu turystyki szkolonej w województwie częstochowskim w latach 1975–1998*, [w:] D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, nr 17 (1), Szczecin 2013.

Bar R., Doliński A., *Turystyka*, Wrocław 1978.

Gaj J., *Dzieje turystyki w Polsce*, Warszawa 2008.

Kulczycki Z., *Zarys historii turystyki w Polsce*, Warszawa 1977.

Lewan M., *Zarys dziejów turystyki w Polsce*, Kraków 2004.

Łobożewicz T., Bieńczyk G., *Podstawy turystyki*, Warszawa 2001.

Reczek W., *Model organizacyjny turystyki w Polsce*, Warszawa 1977.

Sosnowski F., *Turystyka i krajoznawstwo młodzieży szkolnej w polityce państwa w latach 1970–1980 w świetle czasopisma „Poznaj Swój Kraj”*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 1.

Szpecht M., *Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych w roku jubileuszu 70-lecia*, „Lider” 1996.

Abstract

The activities of the Polish Youth Hostel Federation (PYHF) during the reign of Edward Gierek

This paper depicts the activities of the Polish Youth Hostel Federation (PYHF) in Poland in 1970–1980. The origins of youth hostels in Poland dates back to 1926. It was the beginning of PYHF. The teachers from Cracow were the precursors of organized hostel federation within the country. The main goal was to establish affordable accommodation facilities for school tourism in Poland. In the 1970s this movement was strong and well-organized institution. PYHF were doing their best in order to increase the number of hostels and accommodations provided for teenagers. Furthermore, this federation dealt not only with accommodation facilities but also with establishing, supervising and servicing the characteristic tourist routes for migratory camps, school children, which in the decade of Edward Gierek were growing every year. Jamborees were organized, Saturday and Sunday school trips have become common tradition significant for PYHF. In the reported period Federation managed to conduct a powerful publishing action. In addition, it was a co-organizer of PYHF competitions. The federation also played an important role in the International Youth Hostel Federation (IYHF). Presidents of IYHF were hosted in Poland. Vice-president of PYHF was twice elected as a member of the Executive Committee of the world organization.

Keywords: Polish Youth Hostel Federation, Gierek decade, tourism, shelter